

Валадзімір Яварыўскі

...Нацыі патрэбна хоць некалькі
ўражвальных перамог, пра якія б ведаў
съвет.

І пажадана – у гэтым стагоддзі...

Дзень пераможаных

Навэла

Учора браты, якія ня бачыліся дваццаць шэсцьць гадоў, лята пасварыліся. А калі ўлічыць, што меншаму, Юрку, было падчас апошняй іхній сустрэчы толькі пяць гадоў, дык яны пабачыліся ўпершыню.

І адразу – пасунулі адзін на аднаго. І тое так запякло, што бацька мусіў напіцца і заснуць за сталом, а мама – плакала, зачыніўшыся ў лятнёўцы й прыслухоўваючыся, ці ня пусьцяць яны ў работу кулакі. Алёшка – старэйшы, мудрэйшы, думала мама Ганка, Алёшына мачыха, мог бы й паступіцца маладому пеўнню, але ён моцна напіўся і наўмысна заводзіў малога. У іхній спрэчцы яна нічога не разумела, дык і ня ўмешвалася. Галоўнае, каб было на стале й лагода ў радзіне, а яны счапіліся на якойсьці дурной палітыцы – не разъвядзеш. І бацька заснуй, паклаў-

*Пераклад
з украінскай –
Алеся
ПАШКЕВЧА.*

шы сівую, з васковым кругляком лысіны, галаву на стол. Каля талеркі з кващенымі баклажанамі...

Пасварыліся так, што меншы спаў у стадоле, на сене, а старэйшы – у вялікім пакоі, дзе абодвум было пасъцелена яшчэ зьвечару.

Ранкам Ганка першым пабудзіла Юрку, доўга і старанна папракала, прасіла, каб неадкладна папрасіў прабачэння, пагадзіўся на ўсё, што кажа старэйшы брат, бо той заўтра ўжо ад'яджае – і невядома, калі зьявіцца зноў, каб запрасіў брата на рыбалку й паводзіў сябе як меншы – пакорна й лагодна.

Усё выйшла так, як хацелася Ганцы. Алёша забыў, ці зрабіў выгляд, што забыў, пра ўчарашню сварку з братам. Пагаліўся, напарфуміўся, пасынедаў, ахвотна выпіў трох кілішкі калганаўкі, падабрэў і пагадзіўся парыбачыць з гумовага чоўна, які купіў сабе нядаўна Юрка і трymаў яго ў бацькі, бо ў райцэнтры, дзе ён працеваў хіругам, ні рэчкі, ні стаўка, дый няма дзе пакласыці ў цеснай аднапакаёвой “хрушчоўцы”, нават балкон заняты – Марыйка завяла чатырох кур...

Зранку хмарылася, нацягвала дождж, але браты рашуча выйшлі чоўнам на возера, якое распачыналася ў канцы іхняга агароду, адразу ж за вербамі, што трымалі стромкі бераг у сетцы свайго карэння.

– Па нашай гісторыі, Юрка, можна хадзіць босьмі і ні за што не зачэпішся. У ёй матэрыйялу – на некалькі казачак для дашкольнікаў ды на пару анекдотаў для дарослых расіянаў. Вось і ўсё, што мы маем. Мы – нецікавыя нікому, нават самім сабе, брат. Так што ня трэба кукарэкаць пасярод дня. Запарожская Сеч і Шаўчэнка? Гэта толькі паплаўкі. Рэшта – затоплена вадою. Два эпізоды, пра якія знаем мы ды толькі найбліжэйшыя суседзі – гэта яшчэ не нагода мець вялікую гісторыю, браце, – сказаў Алёша і закінуў сьпінінг пад ужо зачаўрэлы чарот. Прыманка з макухай ды сывінцовым грузілам глуха чаўкнула якраз у тым месцы, дзе Юрка заўсёды рыбаліць, высыпаючы зьвечару вядро варанай бульбы з парапным гарохам. – А таму, братка, ня будзем імітаваць вялікую нацыю... у цэнтры Еўропы... каля Чарнобылю. Мы – страчаныя з поля зроку і Еўропы, і сьвету. Як бы мы не надзімалі грудзі пад вышытымі кашулямі – нас ніхто не зауважае. Калі я атрымаў прызначэнне ў Украіну, у наша пасольства – заняўся ўкраінскай мовай, каб не гаварыць трасянкай. З мяне мае калегі съмяляліся: “Навошта?”, работа і робота – гэта тое самае, работа нават прыгажэй, бо ад слова “раб”... а робота – ад “робат”. – Алёша патрашчаў шпуляй, нацягваючы жылку, хітнуў гумовы човен, пад дном якога захісталася халодная восенская вада. Старая, яшчэ цярэшчанкаўская, цукраварня пыхкала ў неба парай, пахла гарачым бураком і балотам. Уедлівая імжака лапатала па іхніх цэлафанавых накідках і надутых баках чоўна. Тры карасі, злоўленыя Юркам, біліся пад нагамі, плёскаючы вадой і пазяхаючы.

– Нават калі б ўсё тое, што ты нагаварыў, было праўдаю, ты, брат, хлусіш. Я толькі не могу зразумець, дзеля чаго? Ты ж не на прыёме ў свайго міністра ці пасла Расіі ў Украіне. Мы толькі ўдвох пасярод возера. Вунь наша Тэклўка на ўзгорку. Цьвінтар, дзе ляжаць нашыя продкі. Нават тое, да чаго зараз дакранаеца вока – гэта ж нашая гісторыя, усё залежыць ад таго, як яе ўспрымаць. Нашага дзеда Ёсіпа ў трыццаць

дзяявітам расстралялі. Ён “вызваліў” украінцаў-заходнікаў. Галічанін спытаў у яго, ці праўда, што ва Усходняй Украіні быў голад у трывалы тэрмін і тысячамі мерлі людзей? Дзед ня схлусіў, і гэта была яго апошняя праўда ў жыцьці. Наш прадзед Арсен быў у Сечавых стральцах добраахвотнікам, съпяваў “А мы тую чырвону каліну паднімем...” Пад Камянцом патрапіў у палон, і яго таксама расстралялі маскоўскія камісары. Далей біяграфіі нашага роду я ня ведаю. Але ётаго дастаткова, каб мець карэніні. Ідучы ў братню дзяржаву на дыпламатычную працу, Алёша, варта было б прачытаць гісторыю, хаця б у пратакольным абсягу: калыска трох славянскіх народаў, Пераяслаўская рада, бунт Мазепы, пацёмкінскія вёскі, Калнышэўскі... – бамбукавае вудзільна ў Юркавых руках выгнулася, серабрысты падлешчык затрапятаў у паветры, стукнуўся аб пакрытую цэлафанам сыпіну Алёшы і, сарваўшыся з кручка, упаў на дно чоўна. Канвульсіўна біўся аб гумовыя боты братоў, палохаючы ўжо прыснулых карасёў. – Валуеўскі ўказ, абвяшчэнне Украінскай Дзяржавы ў Львове, затым – у Кіеве, чатыры універсалы... Аб’яднаныне, студэнты пад Крутамі, Мураўёў, Сталін, Берия, расстралянная інтэлігенцыя... Нават без казаччыны і Шаўчэнкі хапае на кароткі курс гісторыі... – Юрка надзяяваў на кручок чарвяка, той ад болю зывіваўся, высылізгваў з пальцаў, падаў на дно чоўна, соваўся каля разъяздленага роту падлешчыка.

– Але ж усё – беспасыпхова і бяздарна. Дзе вынікі? Заўсёды мы – ахвяры. Ніводнай перамогі за некалькі стагоддзяў. Ты сам гэта толькі што пацвердзіў. Нават на прыкладах дзеда і прадзеда. Некі галічанін даведаўся, што ён насамрэч у Тэкліўцы быў галодны год і некалькі тэкліўчан памерла. Галічанін забыў пра тое раней, як расстраляў нашага дзеда. Што дало тое дзедава піжонства, Юрка? Яшчэ адну дурную ахвяру, якія мы так любім аплакваць ды так ганарымся імі. Нацыі патрэбна хоць некалькі ўражвальных перамог, пра якія б ведаў съвет. І пажадана – у гэтym стагоддзі, а не за царом-гарохам. Айчынную вайну выиграла Расія. Не лаві мяне на слове, съвет ведае, што Расія, Раша. Кінула ў космас Гагарына – Раша. Мы – толькі прысутныя на презентацыях чужой славы й чужой гісторыі. Першая маленъкая слава прыйшла да нас... з Чарнобыльскаю катастрофай, будзь ён, Чарнобыль, пракляты! І таксама – паражэнне. Пырскаць съязой, пашкадуйце нас. Падайце міласынню на радыяцію. Ёсьць зямля, але мы ня можам даць ёй рады, ёсьць людзі, але няма нацыі. Не гісторыя, а біяграфіі адзінотнікаў. Колькі пайшло за Мазэпам? Колькі пайшло за Шаўчэнкам? Гэта з некалькіх дзясяткаў мільёнаў. Куры будуць съмяяцца, браце. Куры ў гусі. Зълезылі з печы толькі адзінкі. Незалежнасць упала на нас – прама на галаву, як груша з дзічкі. І то з дапамогай Ельцина. Проста вычарпаўся рэсурс Саюзу... Стоп! Прыгатуй сачок! Сачок вазьмі, чуеш! – пранізліва дзінькаў званочак на канцы вудзільна, Алёша соўгаў нагамі ў чоўне, трymаючы паперадзе карэйскі сыпінінг і круцячы шпулю, што мякка патрэсквала. Чырвоныя генеральскія лампасы на яго спартовых штанах напружыліся, няйнакш быў часынічаю братавага цела. Там, у вадзе, упіралася, чыніла супраць штось дзяబёлае ў наравістае, спакушанае нажыўкаю з саладжавым пахам

анісу. Юрка заціснуў сваё вудзільна каленымі, узяў сачок. Ён вельмі хацеў, каб яго старэйшы брат Алёша выцягнуў рыбіну. З таго часу, як яны выйшлі чоўнам на возера, скінулі замест якара чыгунны бруск, выклалі рыштунак, выпілі па чарцы бацькавай калганаўкі й заелі яблыкамі. Юрка выцягнуў ужо тры карасі й аднаго падлешчыка, а Алекса – толькі цвігае паветра съпінінгам і нярвова камечыць маstryрку. Можа, таму такі агрэсіўны, падумаў Юрка. Хай бы штось злавіў ды падабрэў. Ці ж мала рыбы ў возеры? Ці ёй не аднолькава, хто яе дурыць – тэкліускі дзядзька ці расійскі дыпламат? Хай бы штось учапілася, а я сачком не прамахнуся. Рыбы ж у нас хапае, хоць і грабуць яе невадамі, сеткамі, глушаць шашкамі, вылоўліваюць асьцямі, электравудамі, а яна ўсёдно ёсьць. Улетку, калі паводка сарвала верхнюю грэблю рэчкі – рыбу съцягвалі граблямі на агародах, каты з суседняга раёну зьбягаліся й глыталі яшчэ жывую. Цана на тэкліускую сывініну й каўбасу ўпала, бо пахла рыбай, і яе куплялі хіба што да піва. Вяленыя ляшчы віселі на дрэвах, на варотах, нават на дратах ад радыё. Ёсьць рыба, толькі на Алёшын кручок чамусь не чапляецца, хоць і снасыць ў яго дабротныя, заморскія. Ну хай бы ўчапіўся мажны карапец, хай бы... А тут, як на зло, у мяне клюе.

Юрку заўсёды хацелася мець брата, знаю, што ён у яго ёсьць, але амаль ня памятаў яго.

Каліс, у шостым класе, іх вазілі ў Москву паглядзець на Леніна ў Маўзалеі. Леніна Юрка пабачыў, а брата – не, бо працаваў недзе за мяжой, здаецца, у Нігерыі. Пасыля авбяшчэння незалежнасці Юрка напісаў брату вялікі сэнтыментальны ліст, са шматлікімі тлустымі клічнікамі, з захапленнем ад здабыцца свабоды й дзяржаўнасці ды з прапановай вяртацца ў Украіну. Аднак адказу не атрымаў. Можа, брат быў за мяжой, а можа, зъмяніўся адрес, супакойваў сябе Юрка.

– Леваруч! Леваруч заводзь яго, Алёша. Што ж ты робіш? Не адпускані! Ён цябе вядзе ў карчы. Падцягвай да сябе – леваруч. Падцягвай!

– А ты ня каркай! Без цябе знаю! Гатуй сачок. – Алёша ўкленчыў на дне чоўна, дзе хлопала брудная юшка з макухавай пацярухі ды тоўчанага паранага гароху. Вада зацякла ў халявы яго гумавікаў. Спалохалася сонная рыба, малацила хвастамі й падскоквала. Дзынкаў званок на канцы вудзільна, трашчала шпуля. Юрка бачыў, як няўмела вядзе рыбіну старэйшы брат, як дae ёй магчымасць агоўтацца, сабрацца з сіламі і, хай нават парваўшы рот, вызваліцца. Жылка ўжо заблыталася, пайшла пад шпулю. Аднак Юрка маўчаў, пераканаўшыся з учарашній сваркі, што брат ня любіць, калі яму падказваюць.

Вечер сарваў з Алёшыных плячэй шапаткую цэлафанавую накідку. Надзьмуў яе, панёс над вадой і кінуў непадалёк ад чоўна. Чырвоная жакейка, з прызялочанай выявай Крамля над казырком, зъехала на бок.

Юрка ўхапіўся абедзівюма рукамі за сваё бамбукаве вудзільна й намагаўся зачапіць кручком накідку, якую вечер адносіў усё далей і далей ад чоўна.

Алёша не здагадваўся ўзяць жылку ў руکі й падцягваць яе да сябе, а нярвова торгаў съпінінгам і соўгаў нагамі. Юрка ў чацьвёрты раз патрапіў такі ў накідку, зачапіў яе кручком і асьцярожна цягнуў да чоўна.

Востры карак ляшча разрэзаў ваду ў некалькіх метрах ад іх. Але рыбіна, не хапануўшы паветра, пайшла ўглыб, напачатку рэзка кінуўшыся наперад, аслабіўшы жылку ў Алёшыных руках – а затым гопнуўшы з усіх сілаў. На паверхню ўзыняўся толькі вадзяны вір – і Алёша брудна выляяўся, чаго Юрка ад яго не чакаў.

– Я ж казаў табе, дурню, паднось сачок, а ты цэлафан ловіш... Такі падсъвінак праз цябе сарваўся. І вады набраў у боты. Яшчэ прастуджуся праз тваю непаваротлівасць. Налі чарку! Не рыбалка, а спальваньне нерваў, чорт вазьмі!

Юрка асьцепаў ваду з цэлафану і накінуў яго брату на плечы, паправіў яму жакетку ды даставаў з кулька пляшку. Старэйшы брат прагна выпіў з горлачка, закусіў яблыкам і смачна закурыў. Супакоіўся, падабрэў, пачаў разблытваць скрученую жылку.

Яны былі братамі, але не зусім роднымі.

Алёшыну маму забіла токам. Праз іхні агарод ішла лінія электраперадачы, ноччу была вялікая бура, абарвала дрот. Мама выйшла на агарод нарваць агуркоў ды цыбулі бацьку на съяданак. Бацька накройваў хлеб у летний куханьцы, слухаў па радыё, якую шкоду нарабіла бура раёну, еў яешню і бурчаў, што мама так доўга монькаецца на агародзе, не дае свежых агуркоў і цыбулі. А яна ўжо чорная ляжала на градцы, костачкі пальцаў съцісалі электрычны дрот. Бацька некалькі разоў распавяддаў, як штось вялікае й страшнае крычала яму: не падыходзь! Не падыходзь, Хведару! І зямля наўкол мамы была гарачай. Алёша яшчэ спаў, ня ведаючы, што ён – ужо сірата ў пятнаццаць гадоў...

Чатыры гады бацька вытрымаў жалобу па сваёй першай жонцы. Яго даглядала найменшая, яшчэ не замужняя, маміна сястра Ганка. Правёў Алексу ў войска, двойчы вазіў яму зімой на Чукотку чамаданы з сельскімі харчамі. Калі Аляксей, дэмабілізаваўшыся, паступіў у інстытут міжнародных адносінаў у Москве – тады толькі ажаніўся. Узяў тую маміну малодшую сястру, якая падмятала яму хату, дайла казу, тройчы на тыдзень варыла боршч, мыла кашулі і прывыкла да яго. Моцна прывыкла, бо пайшла замуж, хоць была толькі на год старэйшай свайго пасынка Алексы. Проста забрала з дому вузлік з адзежай і засталася ў хаце назаўсёды.

Мабыць, той жа ноччу пасярод траўня, калі кланкалі буслы ў гняздзе на электрычным слупе, яны зачалі мяне, падумаў Юрка, цёпла так і весела падумаў пра свайго бацьку й сваю маму, якая й дасюль “выкае” на мужа, хоць і трymае дзеда на кароткім павадку, ушчувае, калі той перахіліць лішнюю чарку або затримаецца ў маладзіцы, лягчаючы кабанчыка. Усе старыя фатакарткі бацькі з Алёшавай мамай вісяць на тых жа месцах, што й да яе съмерці. Свае з бацькам мама вешае ніжэй, і – толькі ў лятнёўцы або на кухні.

Цётка Вольга, Алёшава мама, згадваеца штодня маёй мамай, другой жонкаю майго бацькі, які згадвае першую жонку толькі тады, калі ў прыродзе нешта здараецца, калі заходзіцца на буру, якая можа абарваць электрычныя правады.

– Народ, пра які забываюць на некалькі стагоддзяў, вырачаны ўсё пачынаць спачатку, браце. Мы варты таго, каб нас забылі і не турбавалі

сваёй увагай. Так, Расія агрэсіўная і непрадбачная, уважае сябе галоўнай дзяржавай у сьвеце, пупом зямлі, заражана эгацэнтрызмам у многіх пакаленнях. А хіба Францыя інакшая? Хіба Польшча не такая? – Алёша перахіліў бутэльку, востры кадык яго бегаў па шыі, напінаючы незагарэлую, пасечаную тонкім зморшчынкамі скuru, да якой прыліпла капейка лускі.

Рукі яго машынальна мялі пахкую маstryрку. Дождж батожыў паверхню возера, пакрытую грыўкамі хваляў. Вада здавалася густой, няянакш вось-вось мела замерзнуць.

– Што з таго, што Хмяльніцкі матлашыў палякаў? А чым закончыў? Мы не ўпісаліся ў сусьветную цывілізацыю, у сусьветную памяць. Мы – хутаранцы, якія выбраўліся на кірмаш, нічога не везучы на продаж. Мадзяры, чэхі, славакі толькі некалькі месяцаў размахвалі ѹ цешыліся нацыянальнымі съязгамі, а тады ўзяліся за нацыянальную эканоміку. А вы – дасюль мітынгуеце. На серп і молат наклейваеце папяровы трывуб. Усё робіце часова. Чарговая гульня ў дзяржаўнасць. Папандопала, памножаны на пяцьдзесят мільёнаў. Съмешна й сумна ўадначас, бо я тут нарадзіўся ѹ вырас. Тут пахавана мая маці. Тут жыве мой бацька й малодшы брат. Калі б я нарадзіўся ў Расіі, калі б ня быў з дзяцінства закамплексаваны ўкраінскай меншавартасцю, ня меў гэтага дурнога прозвішча Костагрыз – маё жыцьцё склалася б інакш... – Алёша яшчэ раз штурнуў грузіла съпінінга ў чаротавыя зарасьці, зрабіў гэта няўмела...

– Костагрыз – прозвішча куды прыемнейшае, чым Картар ці Гарбачоў, Алекса. Цікава, ці кожны папуас хацеў бы нарадзіцца ў Амерыцы? Эскімос – у Эміратах? Кіяўлянін – у Тэкліўцы? А яшчэ каб выбіраць бацькоў! Ты ўсьведамляеш, браце, куды ты заехаў? Пра бацькаўшчыну можна гаварыць толькі як пра маці, а ня як пра жонку ці кахранку. Шкада, што гэтаму не навучылі ѿ нашай сям'і. Ні наш, затурканы жыцьцём ды акупацыйнай уладаю бацька, ні твая й мая мацяркі. Не гаварылі, каб зъберагчы нас ад вялікіх непрыемнасцяў, а то й ад – турмы.

– Дык праз каго ж ты такі зацяты нацыяналюга? Самасційнік? У нашых жа лясах бандэраўшчыны не было, у вышытых кашулях мы не хадзілі. Сыпявалі «Широка страна...», а не «Ще не вмерла...». Бацька лягчай кабанчыкаў ды выдаваў даведкі на продаж съвініны, беручы за тое кілаграм съвежыны ці каўбасы. Гэта й было ягонае ўкраінскае пытаныне. У дзяцятым класе ѿ спыштку па геаметрыі я намаляваў штось падобнае да Нептуна з фігурнымі віламі на трох зубцы. Які перапалох быў у школе! Мяне хацелі выключыць з камсамолу, але бацька паабяцаў, што разъбярэцца сам. І ад усяе душы мяне, ужо дарослага хлопца, які цалаваўся з дзяўчатамі пасыля танцаў і лазіў ім за пазуху, адпытляваў кавалкам электрычнага кабелю. І так выхаваў, што сінія рубцы ня сходзілі два тыдні. Дык адкуль жа ты ўзяўся? Ад Ганкі, якая толькі на год старэй мяне? Ад Ганкі – шэрланькай спалоханай тэкліўскай гусачкі, якая пасыля школы й ня рыпалася куды-небудзь паступаць, а адразу пайшла на съвінарнік? Гэта ад яе такое лютае насенъне?

– Калі ты яшчэ раз абразыліва скажаш пра маю маці, я выкіну цябе з чоўна, брацік! У мяне выдатныя маці й бацька. Зрэшты, мая мама – твая кроўная родзічка. Гэта яна зьбірала й адпраўляла табе пакункі ў Маскву, калі ты вучыўся.

Алёша зноў моўчкі прыклаўся да бутэлькі, востры кадык забегаў уздоўж жылістай, як гранёнай, шыі. Накідкай ён зачапіў вудзільна съпінінгу – і званочак пранізыліва задзяленчаў. Брат кінуўся штосілы круціць шпулю.

Паплавок з гусінага пяра рэзка с trapянуўся і гарызантальна лёг на ваду. Юрка мякка падсёк, съціснуў вудзільна, адчуваючы моўчную сілу там, пад вадой, адпускаў ваду, калі рыбіна кідалася ўбок, павольна падводзіў яе да борта чоўна. Павольна ўзяў сачок, і дзябёлы лешч затрапятаўся ў сетцы ўжо над вадою. Ляшчыска глыбока закаўтнуў кручок, ад болю й роспачы біўся штосілы ў сачку, блытаючы яго хвастом і грабеньчатым каркам.

Ты паглядзі, як шанцуе гэтаму смаркачу, падумаў Алёша, азірнуўшыся і ўбачыўшы ў сачку вялікага ляшча. Мабыць, той, што сарваўся ў мяне. А мне як зроблена штосьць, чорт вазьмі! Чуў, што кажа: выкіне мяне з чоўна! За Ганку – худую, тонканогую тэкліўскую канаплю, якая за дзесяць гадоў у школе хіба што вывучыла алфавіт і табліцу множаньня... Танцевала толькі з дзяўчатамі, бо хлопцы ня бралі. А што там было браць, лепш з тычкай ці з граблямі ісьці ў танец. А бацька, стары прыдурак, ажаніўся. Добра, што пасъля таго, як я паступіў у інстытут і прыязджаў дадому ўлетку ненадоўга, каб ад'есьціся ды пагуляць. Язык не павернецца называць мамай, Ганка і где! Нават калі б яна тады, у школе, калі я страчваў розум каля кожнай спадніцы, сама кідалася мне на шыю – я б ня ўзяў. Цыфу! Што ты гародзіш – яна ж малодшая сястра маёй маці! Цётка. Ну й што, я ж не на дыпламатычным фуршэце, а ў роднай Тэкліўцы на рыбальцы, хоць і ні храна не клюе. А гэтае малое г...но цягае раз за разам. Шчасыцца яму. Прымітыўная вуда, чарвякі... А тут мастырачка з анісам – сам бы еў, а не бярэ, зараза. Нацыяналістаў любіць. А іншаземных дыпламатаў? Са статусам недатыкальнасці... Ці яны ўжо й рыбу заразілі хутарскім патрыятызмам?

Нічога, заўтра зранку пакіну Тэкліўку, дзеда, які ажаніўся на маёй аднагодцы, прымітыўныя гутаркі за чаркай і варэнікамі. Заплаціўшы за пражыванье ды харчы – даўшы дзеду пяцьдзесят даляраў, бо самастойная, незалежная, суверэнная – пенсію ня плоціць... Галоднаму хірургу хіба ж можна даваць у рукі скальпель? А незалежная дае: рэж, пакуль не ўпадзеш! Дзед яшчэ сапраўднай валюты ў руках не трymаў, не хацеў далярчыкі браць, запомніў з часоў Саюзу, што за валютныя аперацыі садзілі надоўга. Мабыць, будзе на пахаванье зьберагаць, калі Ганка не забярэ ды не аддасць хірургу-рухаўцу... А смаркач не захацеў браць дваццаць даляраў, хоць гэта – ягоны заробак за месяц. Ня хочаш – ня будзем прасіць... Дарэмна я пагадзіўся ехаць на Украіну, трэба было сядзець клеркам у міністэрстве, пакуль сітуацыя ня зменіцца. Думаў,

пасъля Занзібару пакручуся ў міністэрстве – і выскачу на самастойную пасольскую працу ў які-небудзь Казахстан ці Малдову, а тады – у сур'ёзную краіну. Не, не заўважылі Каставрыза. Кінулі костку – едзь “на родину” на “сало в шоколаде”, хоць падавіся! Трэцім сакратаром пасольства. Пасада для пацана пасъля інстытуту. Ды яшчэ й у Хахляньдзі... Нічога, вылезем з гэтай дзіркі. Галоўнае, менш сантыментаў, Каставрызе! Менш!

– Так-так, Юрку, мы даўно страцілі свой шанец. Некалькі стагоддзяў таму. А зараз – гэта проста аперэтка ў выкананыні правінцыйных актораў. Азіятаў можна адпусьціць, прыбалты самі адышлі і дужа далёка (туды ім і дарога!), а славяне зноў сыдуща. Чым хутчэй, тым лепш.

– А ты спытаў пра гэта палякаў, чэхаў, славакаў? Ты не байшся спаліць сваю дыпламатычную кар'еру, бо гэта ж – умяшаныне ва ўнутраныя справы іншых дзяржаваў?

– Ты зьбіраешся данесыці на мяне, малы? Ня выйдзе. Я маю званыне афіцэра съпецслужбаў Расіі, як і кожны дыпламат... Ня траць сілы.

– Ты сам сабе зьвернеш галаву, калі яна прадукуе такія думкі, Алёша. Сапраўдны расейскі дыпламат, паўтараю – сапраўдны і насамрэч расейскі дыпламат, ніколі не гаварыў бы такіх прымітыўных дурнотаў, як ты. Ня злуйся, але я такі скажу табе праўду: лепш бы ты не прыязджай. Я б знал, што ў мяне недзе ёсьць блудны старэйши брат. Мне неяк заўсёды было шкада цябе. Думаў, так склалася твая доля, развалілася імперыя, ты слу́жыў у Маскве, не хапіла духу вярнуцца ў Украіну, жонка – масквічка, ты робіш службовую кар'еру... Але ж – мой брат. Адзіны. Заўваж, родны – адзін бацька, а мацяркі – адзінакроўныя сёстры. Хай бы так і было. На адлегласці. Я б уяўляў цябе такім, да якога рады ў гады хілілася б мая душа. А ты ўраз амярцьвіў усё, зьнішчыў. Я ня маю на цябе зла, браце. Але ўжо ня маю да цябе й ранейшага пачуцьця, толькі расчараўаныне. Шмат таго, што ты гаварыў пра нас, украінцаў – праўда. Але якая яна зласылівая. Праўда янычара, які байца, каб яго не абвінавацілі ў найменшым пачуцьці да маці. На юшку рыбы хопіць. Давай скручуваць вуды ды дабірацца да берагу.

У човен набралася вады, дождж насядаў усё больш і больш. Алёша дапіў літровую бутэльку і выкінуў яе за борт. Шэры плёс возера шыпей ад дажджавых кропель, вечер мацнеў, разгойдваючы човен, у якім бунтавала рыба. І Тэклюка, і цукраварня, якія яшчэ нядаўна былі відны – зьніклі за шэрай шырмай дажджу.

Юрка бачыў, што Алёша ўжо добра сп’янеў, страціў контроль рухаў, двойчы ледзь ня выпаў за борт, аднак цьвохкаў і цьвохкаў съпінінгам, няйнакш паляваў на шчуку, якая тут ня водзіцца. Не знайшоў маstryrkі, што размокла й ляжала на дне чоўна, яму пад руку патрапіла нарэзанае сала, ён начапіў яго на кручок і закінуў у ваду.

– Украінскай рыбе – украінскую прыманку, трасца яе матары незалежнай! Якая яшчэ ня ўмерла...

Юрка прамаўчаў, ён ужо не злаваў на брата, проста шкада было яго.

Ён мала знаў яго, бо нарадзіўся тады, калі Алекса вучыўся ў Маскве. Бацька й маці часта цешыліся, што сын жыштме за мяжой, насіцьме касьцюм з гальштукам, не дазволіць капиталістам развязаць вайну. Калі Алекса прыядзіжаў на канікулы – у сям’і часта здараліся сваркі, мама плакала, хавалася ў лятнёйку, а бацька запіваў. Яны з маці дагаджалі сыну як маглі. Мама за той час выразала амаль усіх курэй, каб той паправіўся ды не пачуваў сябе сіратой. Юрка быў зусім малым, але згадвае ёсё тое цёпла і соладка, як частку ўласнага жыцця. Тады Аляксей ад’язджаў на цэлы год, маці насіла на пошту пасылкі з вэнданым мясам, нават пакрывала на бацьку, каб той рэгулярна высылаў сыну гроши...

– Ні храна! Ты выцягнуў чатыры падсьвінкі, а я – з голымі рукамі? Зараз і ў нас клюне. На сала! Патрыятычны экспартны прадукт... – Алёша цягнуў да сябе стары рваны кошык, сплещены з лазы, і блазнавата рагатаў, соўгаючыся ў чоўне. Юрка зматаў вуду і назіраў за братам, каб той не перакуліўся за борт, бо глыбіня тут вялікая, ямы, вір круціць. Мусіў быць напагатове штосекунды.

І чаго мяне прынесла ўчора ў Тэкліўку? Зьбіраўся на выходныя паехаць з Марыйкай ды дачкой Алесяй да цешчы ў Ямполь на маладое дамашніе віно ды дапагчы ёй паклеіць шпалеры, але ўчора зранку апераўваў дзядзьку з перытанітам, аперацыя зацягнулася. Марыйка пакрыўдзілася, напісала яхідную цыдулку й паехала з дачкой у Ямполь. Наступны аўтобус ішоў позна вечарам, дык падсеў у машыну да тэкліўскага каўбасыніка, які ўдала оптам распрадаўся ў райцэнтры. І застаў у хаце брата, якога не пазнаў, бо й фатакартак ягоных у съпелым веку ня бачыў. Маці мітусілася бліз Аляксея, падкладала яму ў талерку квашанай капусты і яешні са скваркамі, падганяла бацьку, каб наліваў калганаўкі. Яна звыкла “выкала” бацьку, і Аляксей разложыста рагатаў... Згадваў, як яна ня ўмела танцаваць, і ёй даручалі выключачь сывітло, каб старшакласынікі мелі магчымасць нацалавацца... Як мама называла трыганаметрыю – трыногаметрыяй... Вясёлыя шпількі аднагодкаў і блізкіх родзічаў, думаў Юрка і радаваўся, што мае брата, які нарэшце знайшоўся.

Бацька пакрывваў на маці:

– Давай, малая, мітусіся, вытрушвай свае запасы. Першы раз дыпламат у мяне ў хаце. І п’е нашу самагонку...

А тады Юрка ўпікнуў брата, што калі б той вярнуўся ў Украіну адразу пасыля рэферэндуму – быў бы зараз паслом Украіны ў Расіі...

І яны счапіліся...

Алёша ўкінуў у човен дзіравы кошык і зноў замахнуўся закінуць сыпнінг.

Пляскатае сывінцевае грузіла каўзнула па халіве Юркавага гумовіка і вастрыём кручка ўвагналася ў акруглы бок чоўна. З-пад кручка зашыпела паветра й густа затанцавалі бурбалкі.

– Што ты нарабіў, браце? Мы ж не ўзялі з сабою помпы! – Юрка

намагаўся выхапіць з Алёшавых рук съпінінг, якім той лята сіпаў, намагаючыся закінуць у ваду. Званочак жалобна цяленькаў над іхнімі галовамі. Юрка выкінуў у возера сваю вудку, хапіў нож і паласнуў ім па жылцы съпінінга. Яна ценъкнула, згарнулася ў малую съпіраль, Алёша віхнуўся ўперад, перахіліўся праз борт, і брат ледзь пасьпей хапіць яго за крысо зялёной бацькавай ватоўкі й зацягнуць у човен.

Левы борт на вачах меншаў і мякчэў. Юрка перарэзаў якарную шворку і пачаў грэбсці адным вяслом (другое зламалася яшчэ летам, калі ён зачапіў ім за корч, новага не было за што купіць, бо заробак не даюць ні ў бальніцы, ні ў школе, дзе настаўнічае Марыйка).

– Ты якога хрэна тут раскамандаваўся? Я на гэтым возеры вырас. І рыбы злавіў больш за цябе. І не такой цюлькі, як ты сёньня.

– Выкінь свой съпінінг, дыпла-мат-мат-мат! І распранайся! Ды хутчэй, дурань! – гаркнуў Юрка і не пазнаў свайго голасу. Нават са съязылівай медсястрычкай Юляй, якая бацца крыві й адкрытых людскіх вантрабаў падчас аперацыі ды падае замест пінцэту – нажніцы – ён размаўляе лагадней. – Ты разарваў кручком човен. Адумайся! Нашая з табой гісторыя можа закончыцца праз некалькі хвілінаў.

– А ты заткні дзірку языком. Чалавечай затычкай. Я ж лавіцьму рыбу. Як дыпламат братнія дзяржавы, без якой вам – ня выжыць. Патонец! Жаба цыцкі дасыць! – Алёша боўтаўся ў рудой юшцы, што съякла пад левы борт чоўна. Рыба білася ў яго між рукамі, абліпваючы твар і чырвоную жакейку…

Юрка адчуў, як лядовая грудка страху зьявілася ў яго грудзях і не раставала, а разрасталася, марозячы цела. Пальцы на алюмініевым дзеражаку вясла трымцелі, але ён заграбаў і заграбаў ім халодную, ураз заўгустую, ваду, – ды човен амаль ня рухаўся да тэкліўскага берага.

Юрка сарваў з Алексы цэлафанавую накідку, стаў поруч з ім на калена і хapatліва расшпільваў на ім бацькаву ватоўку. Алекса выпручваўся й намагаўся закінуць съпінінг.

Праз здуты зморшчаны борт зацякла ў човен вада, злоўленая рыба яшчэ больш замітусілася і, улавіўшы ўратоўную блізкасць возера – высьлізнула на глыбіню.

Гузікі на ватоўцы не паддаваліся неслухмянім Юркавым пальцам. Ён цягагу іх штосілы, але яны не пралазілі ў пяцелькі, дык ён адразаў іх нажом. Убачыўшы нацэленага на свае грудзі вялікага самаробнага нажышчу (ім мама рэзала сывінням буракі, а Юрка ўзяў на рыбалку), Алёша схапіў меншага брата за запясьце, балюча скруціў яму руку, і нож выпаў у ваду.

– Крэцін! Янъячар! Мы зараз удвох патонем! Распранайся й плыві да берагу! Адпусці руку!

– А пагадзіся з усім, што я казаў. Скажы, што згодзен, што я гаварыў праўду – і я адпушчу цябе, смаркача. Скажы – і я стану табе братам.

– Ты гэтага, браце, не пачуеш, – спакойна і ціха мовіў Юрка, хоць загнутая за съпіну рука заходзілася ад болю, і ён змушаны быў перахі-

ліцца праз борт чоўна, бачачы перад сабой толькі шэрую, съсечаную даждjom ваду.

— Скажаш, сярун, скажаш. — Алёша пасылзнуўся каленам на вараным гаросе, рассыпаным на дне чоўна, вывернуў Юркаву руку ящэ больш, Юрка не стрымайцца і шубаўснуў галавой за борт.

Выплыць! Вырвацца з вады! Дапасьці да паветра! Схапіцца рукой за бартавы матузок чоўна!

У гумовікі набралася вады. Ногі ўраз сталі съвінцовыми і непаслух-
мянимі. Цягнулі на дно. Старая маміна куфайка стала цяжкім гіпсавым
панцырам, што съціскаў грудзі й руکі.

Алёша здраницьвела глядзеў, як булькоча й віруе вада каля чоўна, у тым месцы, куды нырнуў брат. Чакаў, што вось-вось той зъявіцца, ён падасць яму руку.

— Я згодзен, згодзен з табой! Хай будзе так, як ты думаеш. Я — праста пажартаваў, каб праверыць цябе... А ты — спалохаўся... — Алёша вымавіў гэта амаль шэптам і адчуў, як стукнуў яго страх. Ён ураз працьверазэй. Хутка зьняў з сябе бацькаў ватнік і выкінуў яго ў возера. Сыцягваў з ног боты, але яны не паддаваліся, бо нацягнуў іх з ваўнянымі шкарпэткамі, якія намоклі й разбухлі. Правы бот так і застаўся на назе, калі Алёша скочыў у воду. Ашпарыла холадам, зазывінела ў скронях. Правую нагу штосьця цягнула ўніз. Ён сударгава гроб рукамі, шукаючы ў водзе брата, рыхтую-чыся кожную хвілю схапіць яго за куфайку й цягнуць на паверхню.

У той момент Юрка з апошніх сілаў высунуў галаву з вады. Затуманеним поглядам выхапіў шэры кругляк чоўна, які ўжо аднёс вецер. Хапануў паветра, але ўжо ня змог супрацівіцца глыбіні, што соладка й неадступна засмоктвала яго, закалыхвала, нават трошкі грэла...

Мама... Бацька... Марыйка... Алеся... Брат... Не твая праўда, брат...

Алёша вынырваў і хаваўся ў воду зноў і зноў. Правая, неразутая нога драньцьвела, рабілася чужой і непатрэнай, як пратэз. Ён ужо бачыў, што човен пагнала ветрам да берага, але да якога – ня думаў. Напісся вады. Не адплёўваючыся, бо яна ўжо стала яму смачнай, зацякала ў рот, у горла, п'яніла.

Ён вынырнуў яшчэ раз, паспрабаваў плысьці да берагу, але ня ведаў, дзе той бераг. Ураз з'абыякавеў да ўсяго на съвеце. Нават да сябе. Ні страху. Ні болю. Можна жыць. Можна доўга-доўга жыць...

Вада запаўняла ягоныя лёгкія, ён павольна апускаўся на дно. Яго съядомасць ужо амаль патухла, калі руکі мёртвым кольцам замкнуліся на халоднай шыі малодшага брата.

Каля іх павольна праплыў злоўлены Юркам ляшчыска з разьдзертаю пашчай. Ён яшчэ быў млявым і прыгаломшаным. Павольна абжываўся ў роднай вадзе.